

13 Οκτωβρίου 2020

Σχόλια Green Tank στη δημόσια διαβούλευση για το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών της χώρας

Περιεχόμενα

Σύνοψη	1
Γενικές παρατηρήσεις.....	5
I. Βασικές παραλείψεις του ΣΔΑΜ.....	6
Σχέδιο αποκατάστασης του περιβάλλοντος.....	6
Εδαφικά σχέδια Δίκαιης Μετάβασης vs ΣΔΑΜ.....	7
Σύστημα διακυβέρνησης.....	7
Πλάνο χρηματοδότησης.....	8
II. Ζητήματα μεθοδολογίας.....	10
Μεθοδολογία επιλογής επενδύσεων.....	10
Κριτήρια επιλογής επενδύσεων.....	10
Αντιστοίχιση επενδύσεων με διαθέσιμους πόρους και οφέλη.....	11
III. Επενδυτικές επιλογές.....	11
Θέρμανση, ορυκτό αέριο και Πτολεμαΐδα 5.....	11
Αποθήκευση Ενέργειας και Υδρογόνο.....	14
Μετατροπή λιγνιτικών μονάδων σε μονάδες αποθήκευσης ενέργειας.....	15
Εξοικονόμηση Ενέργειας.....	15
Μεγάλες επενδύσεις vs μικρομεσαίες επιχειρήσεις.....	16
Ενεργειακές κοινότητες.....	17
Βιομηχανική κληρονομιά.....	18

Σύνοψη

Η κατάθεση προς δημόσια διαβούλευση διάρκειας 40 ημερών του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ) των λιγνιτικών περιοχών της χώρας αποτελεί μια θετική εξέλιξη. Η χώρα προσπαθεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εμπροσθοβαρούς απολιγνιτοποίησης και γίνεται η πρώτη λιγνιτοπαραγωγός χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που καταθέτει προς διαβούλευση σχέδιο μετάβασης. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα θεσμικής συμμετοχής φορέων και πολιτών στην αντιμετώπιση της μεγαλύτερης αναπτυξιακής πρόκλησης στη χώρα, της στροφής δηλαδή τοπικών οικονομιών που για δεκαετίες στηρίζονταν σχεδόν εξολοκλήρου στη λιγνιτική δραστηριότητα, προς βιώσιμη κατεύθυνση.

Η κυβέρνηση είχε παρουσιάσει αρχικά σχέδια τόσο στις δύο λιγνιτικές περιφέρειες (Δυτική Μακεδονία και Πελοπόννησο) όσο και πανελλαδικά μέσω διαδικτυακής συνέντευξης του Υπουργού ΠΕΝ και του Συντονιστή του ΣΔΑΜ στις 9 Σεπτεμβρίου. Στο μεσοδιάστημα που ακολούθησε πριν την κατάθεση του σχεδίου προς διαβούλευση στις 2 Οκτωβρίου, ζητήθηκαν και λήφθηκαν σχόλια από τις ομάδες των περιφερειών. Από τη σύγκριση μεταξύ των αρχικών σχεδίων και αυτού που κατατέθηκε προς διαβούλευση προκύπτει ότι η Επιτροπή του ΣΔΑΜ έλαβε σοβαρά υπόψη τον σχολιασμό που αναπτύχθηκε στον δημόσιο διάλογο και στις περιφερειακές ομάδες, καθώς έλαβαν χώρα αλλαγές οι περισσότερες από τις οποίες είναι προς τη σωστή κατεύθυνση.

Για παράδειγμα, δεν περιλαμβάνεται στο ΣΔΑΜ η κατασκευή νέας μονάδας ορυκτού αερίου 800 MW στη Δ. Μακεδονία, η οποία στα αρχικά σχέδια όχι μόνο είχε περιληφθεί αλλά παρουσιαζόταν ως «εμβληματική» επένδυση. Φαίνεται μάλιστα να υποκαταστάθηκε από μια μονάδα παραγωγής υδρογόνου. Επίσης αφαιρέθηκε από τις εμβληματικές επενδύσεις και η δημιουργία αγροτικών φυλακών στη Μεγαλόπολη, μια επιλογή που δημιούργησε απορίες σχετικά με τον ρόλο της στην αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών, που αποτελεί και το κύριο ζητούμενο του ΣΔΑΜ. Επιπλέον δεν προεξοφλείται η μετατροπή της Πτολεμαΐδας 5 σε μία ακόμα μονάδα ορυκτού αερίου, όπως συνέβαινε στο αρχικό σχέδιο, χωρίς ωστόσο και να αποκλείεται. Στην εξοικονόμηση ενέργειας υπάρχει σαφέστερη ποσοτικοποίηση των στόχων, ενώ για πρώτη φορά παρουσιάζεται με σαφή και καθαρό τρόπο το σχέδιο για τη θέρμανση των κατοίκων των λιγνιτικών περιοχών.

Επιπλέον ως θετική αποτιμάται και η αύξηση στα ποσοστά ενίσχυσης των επιχειρήσεων που επενδύουν στις λιγνιτικές περιοχές με στόχο την προσέλκυση επενδύσεων σε περιοχές όπου μέχρι πρότινος δέσποζε η λιγνιτική μονοκαλλιέργεια. Ωστόσο δεν αναφέρεται αλλαγή των μέγιστων ποσών για κάθε επένδυση (για κάθε επενδυτικό σχέδιο είναι τα πέντε (5) εκατομμύρια ευρώ, για κάθε επιχείρηση τα δέκα (10) εκατομμύρια ευρώ και για κάθε όμιλο επιχειρήσεων τα είκοσι (20) εκατομμύρια ευρώ), χωρίς να διευκρινίζεται τι θα γίνει με κάποια επένδυση μεγαλύτερου προϋπολογισμού.

Προς τη σωστή κατεύθυνση είναι και τα σχέδια για τον μετασχηματισμό της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης από λιγνιτικά κέντρα σε πρωταγωνιστές της αξιοποίησης της ηλιακής ενέργειας με την εγκατάσταση περίπου 2,55 GW φωτοβολταϊκών πάρκων έως το 2024, παρά το γεγονός ότι το σχέδιο δεν περιλαμβάνει μηχανισμό με τον οποίο οι τοπικές κοινωνίες θα επωφελούνται από αυτά, ούτε αυτά συνδέονται ξεκάθαρα με έργα αποθήκευσης ενέργειας.

Ωστόσο το ΣΔΑΜ χαρακτηρίζεται και από σημαντικές ελλείψεις καθώς απουσιάζουν τα εξής:

- Ένας μακρόπνοος στρατηγικός σχεδιασμός και όραμα για ένα συνολικό μετασχηματισμό του παραγωγικού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών και της συμβολής τους στην στροφή της εθνικής οικονομίας προς την κλιματική ουδετερότητα. Το ΣΔΑΜ θα έπρεπε να έχει περισσότερο στρατηγικό χαρακτήρα και να διαφοροποιείται από ένα Επιχειρησιακό Σχέδιο ή μία λίστα επενδύσεων, τα οποία αποτελούν προγραμματικά ή μη εργαλεία υλοποίησης του ΣΔΑΜ.
- Η περιβαλλοντική διάσταση κι αυτό παρά το ότι η αποκατάσταση, η αναβάθμιση και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος των λιγνιτικών περιοχών αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη διασφάλιση της υγείας και της ευημερίας των κατοίκων αλλά και μοχλό ανάπτυξης των λιγνιτικών περιοχών.
- Ένα πολύ-συμμετοχικό, ανοιχτό και δημοκρατικό σχήμα διακυβέρνησης της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών στη μεταλιγνιτική περίοδο με ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, των εργαζόμενων, των επιστημόνων και της κοινωνίας των πολιτών.
- Η φροντίδα για την ανάπτυξη μικρής και μεσαίας κλίμακας έργων που μπορούν να συμπεριλάβουν την τοπική κοινωνία ενεργά και να έχουν άμεσο αντίκτυπο σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο (π.χ. μέσω ενεργειακών κοινοτήτων).
- Η συμβατότητα των συγκεκριμένων επενδυτικών επιλογών που προκρίνονται στο ΣΔΑΜ με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις Βιώσιμες Επενδύσεις (Sustainable Taxonomy Regulation), πράγμα που, αν υπήρχε, θα αποτελούσε εχέγγυο για τη μακροχρόνια περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα του ΣΔΑΜ.
- Η τεκμηρίωση και η περιγραφή της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε για την επιλογή των συγκεκριμένων επενδύσεων, αλλά και η αντιστοίχισή τους με χρηματοδοτικές πηγές και οφέλη τους στη δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας σε ολόκληρη την οικονομία των λιγνιτικών περιοχών.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω βασικών παραλείψεων του ΣΔΑΜ προτείνονται τα εξής:

1. Να συμπεριληφθεί στο ΣΔΑΜ μια πλήρης καταγραφή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη χρήση λιγνίτη στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και την περιοχή της Μεγαλόπολης και κυρίως ενός συνεκτικού σχεδίου αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος.
2. Να κατατεθούν όλα τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης των NUTS3 ενοτήτων που θα επιλεγούν για χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης με επαρκή χρόνο

διαβούλευσης πριν την κατάθεση προς έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συνοδευόμενα από τεκμηρίωση του τρόπου με τον οποίο θα καταμεριστούν οι διαθέσιμοι πόροι ανάμεσά τους.

3. Να κατατεθεί προς δημόσια διαβούλευση πρόταση για το σύστημα διακυβέρνησης της φάσης υλοποίησης της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών το οποίο μπορεί αρχικά να στηρίζεται στην αντίστοιχη, δημόσια κατατεθειμένη πρόταση της Παγκόσμιας Τράπεζας για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Σε ό,τι αφορά το πλάνο χρηματοδότησης προτείνονται τα εξής:

4. Να ενσωματωθούν στον ενιαίο σχεδιασμό μετάβασης χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, αλλά και οι δυνατότητες που παρέχουν ανταγωνιστικά ταμεία όπως το LIFE, το HORIZON Europe, και οι δυνατότητες εθνικής χρηματοδότησης με κύρια τα έσοδα δημοπράτησης CO₂ μέσω Πράσινου Ταμείου και ο Τοπικός Πόρος, ώστε να είναι συμπληρωματικά και να παρέχουν το μέγιστο της προστιθέμενης αξίας για τις δύο περιοχές.
5. Να γίνει σαφής περιγραφή του ύψους των πόρων που θα είναι διαθέσιμοι αποκλειστικά για την εφαρμογή του ΣΔΑΜ των λιγνιτικών περιοχών κατά την προγραμματική περίοδο 2021-2027, και της τεχνικής βοήθειας που θα παρασχεθεί για την ταχεία απορρόφησή τους.

Για τη διόρθωση μεθοδολογικών προβλημάτων του ΣΔΑΜ προτείνονται τα ακόλουθα:

6. Να συμπεριληφθεί η συμβατότητα των επενδύσεων με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις βιώσιμες επενδύσεις (Sustainable Taxonomy Regulation) ανάμεσα στα κριτήρια επιλογής επενδύσεων.
7. Για κάθε μία από τις επενδύσεις να υπάρχει αναφορά στον αριθμό των μόνιμων θέσεων εργασίας, της τοπικά προστιθέμενης αξίας, του συνολικού ύψους της επένδυσης και του τμήματος αυτής που θα προέλθει από τις διάφορες πηγές χρηματοδότησης.

Σχετικά με την κάλυψη των αναγκών θέρμανσης των κατοίκων των λιγνιτικών περιοχών προτείνονται τα εξής:

8. Να επανα-προσεγγιστεί το ζήτημα της κάλυψης των αναγκών θέρμανσης των λιγνιτικών περιοχών της χώρας στη βάση τεχνικο-οικονομικής ανάλυσης και με γνώμονα τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των λύσεων και τη συμβατότητά τους με τους μακροχρόνιους εθνικούς και ευρωπαϊκούς στόχους μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.
9. Να αποδεσμευτεί η νέα λιγνιτική μονάδα «Πτολεμαΐδα 5» από την τηλεθέρμανση των λιγνιτικών περιοχών στη Δυτική Μακεδονία.
10. Οι αγωγοί μεταφοράς ορυκτού αερίου που σχεδιάζεται να κατασκευαστούν, να πληρούν εξαρχής τις προδιαγραφές για μεταφορά 100% πράσινου υδρογόνου στο μέλλον.

Σε ό,τι αφορά τις επενδυτικές επιλογές προτείνονται τα ακόλουθα:

- 11.** Να αποσαφηνιστεί ότι το υδρογόνο στην εμβληματική επένδυση νέας μονάδας στη Δυτική Μακεδονία, θα παράγεται από ηλεκτρόλυση νερού με τη χρήση ηλεκτρισμού που θα προέρχεται από ΑΠΕ.
- 12.** Η συνεργασία που φαίνεται να υπάρχει με την RWE στα φωτοβολταϊκά να επεκταθεί και στη μετατροπή λιγνιτικών μονάδων σε μονάδες αποθήκευσης καθαρής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και να διερευνηθεί η συνεργασία με άλλες εταιρίες που εργάζονται με τεχνολογίες θερμικής αποθήκευσης ενέργειας προερχόμενης από ΑΠΕ.
- 13.** Να υπάρξει σημαντική αύξηση του απόλυτου ποσού που προορίζεται για την εξοικονόμηση ενέργειας στις λιγνιτικές περιοχές, πράγμα που εύκολα θα μπορούσε να καταχωρηθεί ως ένας «εμβληματικός» στόχος κατά την προγραμματική περίοδο 2021-27.
- 14.** Να διοχετευτούν πόροι για την αξιοποίηση της βιομηχανικής κληρονομιάς των λιγνιτικών περιφερειών της Ελλάδας με στόχο την ενίσχυση του τουρισμού.

Για την ενίσχυση της οικονομικής στήριξης και της συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών στην υλοποίηση του ΣΔΑΜ προτείνονται τα ακόλουθα:

- 15.** Να ζητηθεί από τις μεγάλες ενεργειακές εταιρίες που θα επενδύσουν στην περιοχή σε καθαρές τεχνολογίες να μετοχοποιήσουν ένα τμήμα της αρχικής επένδυσης και να το διαθέσουν προς αγορά από ενεργειακές κοινότητες που θα δημιουργήσουν οι τοπικές κοινωνίες, απολαμβάνοντας έτσι τα αναλογικά με την επένδυσή τους οικονομικά οφέλη.
- 16.** Να δεσμευτούν διακριτοί πόροι για την ενίσχυση των ενεργειακών κοινοτήτων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που στοχεύουν στην ανάπτυξη των ΑΠΕ, την εγκατάσταση βιώσιμων τεχνολογιών θέρμανσης και ψύξης (πχ αντλίες θερμότητας) και έργων εξοικονόμησης ενέργειας για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.

Ακολουθούν τα αναλυτικά σχόλια και η περιγραφή και τεκμηρίωση των παραπάνω προτάσεων.

Γενικά σχολια

Η κατάθεση προς δημόσια διαβούλευση διάρκειας 40 ημερών του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ) των λιγνιτικών περιοχών της χώρας αποτελεί μια θετική εξέλιξη. Η χώρα προσπαθεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εμπροσθοβαρούς απολιγνιτοποίησης και γίνεται η πρώτη λιγνιτοπαραγωγός χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που καταθέτει προς διαβούλευση σχέδιο μετάβασης. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα θεσμικής συμμετοχής φορέων και πολιτών στην αντιμετώπιση της μεγαλύτερης αναπτυξιακής πρόκλησης στη χώρα, της στροφής δηλαδή τοπικών οικονομιών που για δεκαετίες στηρίζονταν σχεδόν εξολοκλήρου στη λιγνιτική δραστηριότητα, προς βιώσιμη κατεύθυνση.

Η κυβέρνηση είχε παρουσιάσει αρχικά σχέδια τόσο στις δύο λιγνιτικές περιφέρειες (Δυτική Μακεδονία και Πελοπόννησο) όσο και πανελλαδικά μέσω διαδικτυακής συνέντευξης του Υπουργού ΠΕΝ και του Συντονιστή του ΣΔΑΜ στις 9 Σεπτεμβρίου. Στο μεσοδιάστημα που ακολούθησε πριν την κατάθεση του σχεδίου προς διαβούλευση στις 2 Οκτωβρίου, ζητήθηκαν και λήφθηκαν σχόλια από τις ομάδες των περιφερειών. Από τη σύγκριση μεταξύ των αρχικών σχεδίων και αυτού που κατατέθηκε προς διαβούλευση προκύπτει ότι η Επιτροπή ΣΔΑΜ κυβέρνηση έλαβε σοβαρά υπόψη τον σχολιασμό που αναπτύχθηκε στον δημόσιο διάλογο και τις περιφερειακές ομάδες, καθώς έλαβαν χώρα αλλαγές οι περισσότερες από τις οποίες είναι προς τη σωστή κατεύθυνση.

Για παράδειγμα, δεν περιλαμβάνεται στο ΣΔΑΜ η κατασκευή νέας μονάδας ορυκτού αερίου 800 MW στη Δ. Μακεδονία, η οποία στα αρχικά σχέδια όχι μόνο είχε περιληφθεί αλλά παρουσιάζόταν ως «εμβληματική» επένδυση. Φαίνεται μάλιστα να υποκαταστάθηκε από μια μονάδα παραγωγής υδρογόνου. Επίσης αφαιρέθηκε από τις εμβληματικές επενδύσεις και η δημιουργία αγροτικών φυλακών στη Μεγαλόπολη, μια επιλογή που δημιούργησε απορίες σχετικά με τον ρόλο της στην αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών, που αποτελεί και το κύριο ζητούμενο του ΣΔΑΜ. Επιπλέον δεν προεξοφλείται η μετατροπή της Πτολεμαΐδας 5 σε μία ακόμα μονάδα ορυκτού αερίου όπως συνέβαινε στο αρχικό σχέδιο, χωρίς ωστόσο και να αποκλείεται. Στην εξοικονόμηση ενέργειας υπάρχει σαφέστερη ποσοτικοποίηση των στόχων, ενώ για πρώτη φορά παρουσιάζεται με σαφή και καθαρό τρόπο το σχέδιο για τη θέρμανση των κατοίκων των λιγνιτικών περιοχών.

Επιπλέον ως θετική αποτιμάται και η αύξηση στα ποσοστά ενίσχυσης των επιχειρήσεων που επενδύουν στις λιγνιτικές περιοχές με στόχο την προσέλκυση επενδύσεων σε περιοχές όπου μέχρι πρότινος δέσποζε η λιγνιτική μονοκαλλιέργεια. Ωστόσο δεν αναφέρεται αλλαγή των μέγιστων ποσών για κάθε επένδυση (για κάθε επενδυτικό σχέδιο είναι τα πέντε (5) εκατομμύρια ευρώ, για κάθε επιχείρηση τα δέκα (10) εκατομμύρια ευρώ και για κάθε όμιλο επιχειρήσεων τα είκοσι (20) εκατομμύρια ευρώ), χωρίς να διευκρινίζεται τι θα γίνει με κάποια επένδυση μεγαλύτερου προϋπολογισμού.

Προς τη σωστή κατεύθυνση είναι και τα σχέδια για τον μετασχηματισμό της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης από λιγνιτικά κέντρα σε πρωταγωνιστές της αξιοποίησης της ηλιακής ενέργειας με την εγκατάσταση περίπου 2,55 GW φωτοβολταϊκών πάρκων έως το 2024, παρά το γεγονός ότι το σχέδιο δεν περιλαμβάνει μηχανισμό με τον οποίο οι τοπικές κοινωνίες θα επωφελούνται από αυτά, ούτε αυτά συνδέονται ξεκάθαρα με έργα αποθήκευσης ενέργειας.

Παρά τα παραπάνω θετικά στοιχεία, στο ΣΔΑΜ εντοπίζονται σημαντικές ελλείψεις. Ειδικότερα τα σχόλια του Green Tank αφορούν στις ακόλουθες ενότητες:

- Βασικές παραλείψεις του ΣΔΑΜ,
- Ζητήματα μεθοδολογίας, και
- Επενδυτικές επιλογές.

Στις ακόλουθες ενότητες όπου παρουσιάζονται αναλυτικά τα σχόλια, μαζί με τις προτάσεις του Green Tank.

I. Βασικές παραλείψεις του ΣΔΑΜ

Σχέδιο αποκατάστασης του περιβάλλοντος

Είναι προφανές ότι η γη, η ατμόσφαιρα, οι υδάτινοι πόροι των λιγνιτικών περιοχών έχουν υποστεί μια τεράστια επιβάρυνση από τη λιγνιτική δραστηριότητα τα τελευταία 64 χρόνια. Ωστόσο το ΣΔΑΜ δεν περιλαμβάνει κάποιο, έστω πρωτόλειο σχέδιο αποκατάστασης των φυσικών πόρων της περιοχής, που θα μπορούσε να αποτελέσει και εφαλτήριο για την ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού. Μπορεί σε μεγάλο βαθμό τα προβλήματα ρύπανσης της ατμόσφαιρας να ξεπεραστούν μέσα από τη σταδιακή μείωση των δραστηριοτήτων εξόρυξης και καύσης λιγνίτη, και η κατασπατάληση των υδάτινων πόρων για τους πύργους ψύξης των λιγνιτικών μονάδων να περιοριστεί, όμως το ίδιο δεν ισχύει ούτε για την ποιότητα των υδάτων, ούτε για τη γη. Βάσει ποιου σχεδίου θα προχωρήσουν οι αποκαταστάσεις εδαφών και πώς θα πραγματοποιηθούν προκειμένου να εξυπηρετήσουν την ανάπτυξη γεωργικών δραστηριοτήτων υψηλής προστιθέμενης αξίας; Πώς θα διορθωθούν τα τεράστια προβλήματα ρύπανσης των υδάτων όπως το χαρακτηριστικό παράδειγμα του υπόγειου υδροφορέα στην περιοχή του ΑΗΣ Αγ. Δημητρίου με εξασθενές χρώμιο που επιστημονικές έρευνες έδειξαν ότι οφείλεται στην τέφρα του ΑΗΣ;

Η προσέγγιση που παρουσιάζεται στο ΣΔΑΜ αναφορικά με την αποκατάσταση των εδαφών φαίνεται να περιορίζεται σε χωματοργικές εργασίες χωρίς να παρουσιάζονται οι προκλήσεις και να εξετάζονται οι αναπτυξιακές δυνατότητες των προστατευόμενων περιοχών της ευρύτερης περιοχής, με ίσως πιο εμβληματική την πρότυπη προστασία και διαχείριση των Πρεσπών. Η δεκαετία 2021-2030 έχει οριστεί από τον ΟΗΕ ως Δεκαετία Αποκατάστασης (<https://www.decadeonrestoration.org/>). Επιπλέον, η έννοια της αποκατάστασης της φύσης, αποτελεί τον δεύτερο κομβικό πυλώνα της νέας [Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα](#) με ορίζοντα το 2030. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπονται σημαντικές πρωτοβουλίες για την

αποκατάσταση των εδαφών και της αποκατάστασης των ευρύτερων φυσικών οικοσυστημάτων περιοχών. Η Ελλάδα έχει την ευκαιρία να αναζητήσει παγκόσμια και ευρωπαϊκή στήριξη για την αποκατάσταση των οικοσυστημάτων των δύο λιγνιτικών περιοχών, παρουσιάζοντας την προσπάθεια ως πιλοτική σε παγκόσμιο επίπεδο, τόσο όσον αφορά στην υλοποίηση αλλά και στη δημιουργία των χρηματοδοτικών μοντέλων και την οικονομική αποτίμηση του έργου. Το μέγεθος της έκτασης αλλά και της συνολικής πρόκλησης αλλά και τα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής μπορούν να καταστήσουν την περιοχή ένα ζωντανό παράδειγμα επιστροφής της φύσης.

Με βάση τα παραπάνω προτείνεται:

Να συμπεριληφθεί στο ΣΔΑΜ μια πλήρης καταγραφή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη χρήση λιγνίτη στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και την περιοχή της Μεγαλόπολης και κυρίως ενός συνεκτικού σχεδίου αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος.

Εδαφικά σχέδια Δίκαιης Μετάβασης vs ΣΔΑΜ

Παραμένει άγνωστη η σχέση του ΣΔΑΜ με τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης. Ωστόσο σημειώνεται ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την εκταμίευση πόρων από το ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης είναι η διαβούλευση επί των τελευταίων σε επίπεδο NUTS3 (περιφερειακής ενότητας) και όχι του ΣΔΑΜ. Είναι λοιπόν απολύτως απαραίτητο:

Να κατατεθούν όλα τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης των NUTS3 ενότητων που θα επιλεγούν για χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης με επαρκή χρόνο διαβούλευσης πριν την κατάθεση προς έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συνοδευόμενα από τεκμηρίωση του τρόπου με τον οποίο θα καταμεριστούν οι διαθέσιμοι πόροι ανάμεσά τους.

Σύστημα διακυβέρνησης

Απουσιάζει από το ΣΔΑΜ ένα πολύ-συμμετοχικό, ανοιχτό και δημοκρατικό σχήμα διακυβέρνησης της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών στη μεταλιγνιτική περίοδο με ιδιαίτερη βαρύτητα στη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, των εργαζόμενων, των επιστημόνων και της κοινωνίας των πολιτών. Το θέμα της διακυβέρνησης της μετάβασης εξισώνεται με αυτό της διακυβέρνησης ενός Ειδικού Επιχειρησιακού Προγράμματος. Ωστόσο η πρόκληση της μετάβασης και της διακυβέρνησής της αφορά κάτι ευρύτερο, πιο μακροπρόθεσμο και αφορά τον συνολικό σχεδιασμό των περιοχών. Σε αντίθεση με επιτροπές παρακολούθησης Περιφερειακών και Τομεακών Επιχειρησιακών Έργων απαιτεί μεγαλύτερη εμπλοκή, συμμετοχή, ζύμωση, και συστηματική παρακολούθηση της πορείας προόδου.

Επιπλέον, στο χρονοδιάγραμμα δράσεων στην εισαγωγή της παρουσίασης του ΣΔΑΜ αναφέρεται ότι ο σχεδιασμός συστήματος διακυβέρνησης θα γίνει τον Νοέμβριο, δηλαδή μετά τη λήξη της δημόσιας διαβούλευσης. Με άλλα λόγια το σχήμα διακυβέρνησης θα καταρτιστεί χωρίς δημόσια διαβούλευση. Κάτι τέτοιο όμως προσκρούει στις επιταγές του νέου Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, ο οποίος επιβάλλει τα εδαφικά σχέδια Δίκαιης Μετάβασης που θα καταθέσουν προς έγκριση τα Κράτη Μέλη: α) να περιγράφουν τους μηχανισμούς διακυβέρνησης και β) στην κατάρτιση και υλοποίησή τους να μετέχουν οι «οικείοι» εταίροι, οι οποίοι σύμφωνα με το άρθρο 6 του νέου ευρωπαϊκού Κανονισμού Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ) υπάγονται σε όλες τις ακόλουθες κατηγορίες:

α) αστικές και άλλες δημόσιες αρχές·

β) οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι·

γ) σχετικοί φορείς που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικοί εταίροι και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων.

Δεδομένου λοιπόν ότι τα εδαφικά σχέδια μετάβασης δεν είναι έτοιμα (και αυτά βρίσκονται υπό κατάρτιση), ούτε υπάρχει κατατεθειμένο προς διαβούλευση μοντέλο διακυβέρνησης, προκύπτει το ερώτημα σχετικά με τον τρόπο που θα ικανοποιηθούν οι ουσιαστικές απαιτήσεις του Κανονισμού για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης. Δεν πρόκειται για ένα ζήτημα διαδικασίας, αλλά ουσίας. Το πνεύμα του Ευρωπαϊκού Κανονισμού για το ΤΔΜ δίνει έμφαση στην ανάγκη πολύ-επίπεδης και συμμετοχικής, και όχι συγκεντρωτικής, διακυβέρνησης της μετάβασης με εμπλοκή πολλών φορέων και στην ανάγκη διαβούλευσης τόσο για τον προσδιορισμό των κριτηρίων επιλογής των επενδύσεων, των ίδιων των επενδύσεων αλλά και του μηχανισμού διακυβέρνησης. Η επιλογή αυτή της ΕΕ βασίζεται μεταξύ άλλων και στα επιτυχημένα παραδείγματα μετάβασης ως τώρα που είχαν ακριβώς αυτά τα χαρακτηριστικά. Προτείνεται λοιπόν:

Να κατατεθεί προς δημόσια διαβούλευση πρόταση για το σύστημα διακυβέρνησης της φάσης υλοποίησης της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών.

Κάτι τέτοιο μάλιστα θα μπορούσε να γίνει άμεσα με την επεξεργασία της πρότασης της Παγκόσμιας Τράπεζας, ένα από τα βασικά παραδοτέα της οποίας ήταν και ένα μοντέλο διακυβέρνησης. Η κατάθεση σε διαβούλευση ενός μοντέλου διακυβέρνησης θα επιτρέψει την κατάθεση σχολίων από διάφορους φορείς και πολίτες οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα κι έχουν εμπειρία από καλά παραδείγματα μετάβασης στην Ευρώπη, έτσι ώστε το μοντέλο διακυβέρνησης που θα συμπεριληφθεί στα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης και θα κατατεθεί προς έγκριση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να είναι να το καλύτερο δυνατό.

Πλάνο χρηματοδότησης

Είναι θετικό ότι συστήνεται και καταρτίζεται διακριτό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης για την επόμενη προγραμματική περίοδο 2021-2027. Ωστόσο η περιγραφή είναι αρκετά γενικόλογη ενώ δεν είναι σαφές πώς και από ποιον καταρτίζεται. Υπενθυμίζεται ότι ο σχεδιασμός της νέας προγραμματικής περιόδου πρέπει να βασίζεται στη συμμετοχή και εμπλοκή όλων των σχετιζόμενων φορέων.

Επιπλέον το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης, θα αφορά κυρίως τους πόρους της Πολιτικής Συνοχής, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, των άλλων δύο πυλώνων του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης, τμήματος του Ταμείου Ανάκαμψης και των αντίστοιχων εθνικών συμμετοχών. Δεν φαίνεται να περιλαμβάνει ωστόσο άλλους δυνητικά διαθέσιμους πόρους (έσοδα δημοπράτησης δικαιωμάτων CO₂ μέσω Πράσινου Ταμείου, Τοπικός Πόρος, ΕΓΤΑΑ, αλλά και τα ανταγωνιστικά χρηματοδοτικά εργαλεία LIFE, HORIZON Europe,) κοκ που θα πρέπει επίσης να εξεταστούν ως προς τις δυνατότητες συνεισφοράς στο συνολικό όραμα. Ειδικότερα, όσον αφορά στο ΕΓΤΑΑ, αν και το ΣΔΑΜ τόσο για τη Δυτική Μακεδονία όσο και για τη Μεγαλόπολη προβλέπει επενδύσεις στον αγροτικό τομέα, με αναφορά σε συγκεκριμένα προϊόντα (οίνος) και την κτηνοτροφία, ουδεμία πρόβλεψη υπάρχει για την αξιοποίηση των πόρων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης και των δυνατοτήτων που θα φέρει η νέα (υπό-διαμόρφωση) ΚΑΠ με βάση τη Στρατηγική από το Αγρόκτημα στο Πιάτο.

Επίσης το ΣΔΑΜ δεν περιλαμβάνει καμία εκτίμηση για τους συνολικούς διαθέσιμους πόρους για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών, παρά το γεγονός ότι κατά τη δημόσια παρουσίαση του σχεδίου από τον Υπουργό ΠΕΝ και τον Συντονιστή του ΣΔΑΜ, είχε συμπεριληφθεί πίνακας με το συνολικό ύψος της χρηματοδότησης από όλους τους προαναφερθέντες πόρους (περίπου 5 δις). Υπογραμμίζεται ωστόσο ότι ακόμα και αυτός ο πίνακας αναφερόταν σε όλες τις περιοχές της χώρας (π.χ. και τις νησιωτικές) που θα απορροφήσουν πόρους από τα παραπάνω ταμεία και μηχανισμούς χρηματοδότησης και όχι μόνο στις λιγνιτικές.

Τέλος, καθώς ο τρόπος λειτουργίας των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και η άντληση χρηματοδοτήσεων έχουν συγκεκριμένη χρονοβόρο διαδικασία και η Δυτική Μακεδονία και η Πελοπόννησος παρουσιάζουν διαχρονικά χαμηλή απορροφητικότητα πόρων, υπάρχει βάσιμος προβληματισμός σχετικά με την αποτελεσματικότητα στη διοχέτευση των παραπάνω πόρων έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν με επάρκεια τα επείγοντα προβλήματα ανεργίας και μείωσης εισοδημάτων στις λιγνιτικές περιοχές.

Με βάση τα παραπάνω προτείνονται τα ακόλουθα:

- **Να ενσωματωθούν στον ενιαίο σχεδιασμό μετάβασης χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, αλλά και οι δυνατότητες που παρέχουν ανταγωνιστικά ταμεία όπως το LIFE, το HORIZON Europe, και οι δυνατότητες εθνικής χρηματοδότησης με κύρια τα έσοδα δημοπράτησης CO₂ μέσω Πράσινου Ταμείου και ο Τοπικός Πόρος, ώστε να είναι**

συμπληρωματικά και να παρέχουν το μέγιστο της προστιθέμενης αξίας για τις δύο περιοχές.

- **Να γίνει σαφής περιγραφή του ύψους των πόρων που θα είναι διαθέσιμοι αποκλειστικά για την εφαρμογή του ΣΔΑΜ των λιγνιτικών περιοχών κατά την προγραμματική περίοδο 2021-2027, και της τεχνικής βοήθειας που θα παρασχεθεί για την ταχεία απορρόφησή τους.**

II. Ζητήματα μεθοδολογίας

Μεθοδολογία επιλογής επενδύσεων

Η επιλογή των επενδύσεων και των αναπτυξιακών δράσεων δεν φαίνεται να βασίστηκε σε κάποια ποσοτική ανάλυση όλων των κλάδων της οικονομίας με βάση την οποία επιλέχθηκαν κάποιοι κλάδοι έναντι άλλων λόγω π.χ. καλύτερων προοπτικών για δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας ή ευνοϊκότερων χαρακτηριστικών μακροχρόνιας βιωσιμότητας. Αντίθετα φαίνεται ότι η επιλογή επενδύσεων έγινε με βάση τις προτάσεις που κατέθεσαν επενδυτές στην πλατφόρμα του ΣΔΑΜ. Όσο κι αν είναι θετικό ότι υπάρχει επενδυτικό ενδιαφέρον, αυτό δεν θα πρέπει να αντικαταστήσει μία πολύ-κριτηριακή συστηματική προσέγγιση η οποία θα προκρίνει και θα ιεραρχήσει τις επιλογές με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και επιδιωκόμενους στόχους. Επίσης, ενώ υπάρχουν εκτιμήσεις για τις θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν, δεν παρουσιάζεται η επίδραση που θα έχουν οι συγκεκριμένες επενδύσεις στο τοπικό ΑΕΠ. Σε κάθε περίπτωση, μια τέτοια **ποσοτική ανάλυση οικονομικών κλάδων με τη βοήθεια κατάλληλων μαθηματικών μοντέλων κρίνεται απολύτως απαραίτητη για ένα ολιστικό, μακροχρόνιο και συνεκτικό στρατηγικό αναπτυξιακό σχέδιο αντί μιας απλής καταγραφής επενδύσεων.**

Κριτήρια επιλογής επενδύσεων

Είναι προφανές ότι οι επενδύσεις που θα γίνουν για τη μετάβαση και την αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών δεν περιορίζονται στις εμβληματικές δράσεις που παρουσιάζονται στο ΣΔΑΜ αλλά θα συνεχιστούν και στο μέλλον. Είναι, λοιπόν, σημαντικό να καταστούν σαφή τα κριτήρια με βάση τα οποία θα επιλέγονται επενδύσεις προς χρηματοδότηση από τους περιορισμένους διαθέσιμους πόρους. Σε αυτή την κατεύθυνση ενίσχυσης της διαφάνειας στην επιλογή επενδύσεων αλλά και της συμβατότητάς τους με την νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα της Πράσινης Συμφωνίας, κρίνεται απολύτως απαραίτητο:

Να συμπεριληφθεί η συμβατότητα των επενδύσεων με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις βιώσιμες επενδύσεις (Sustainable Taxonomy Regulation) ανάμεσα στα κριτήρια επιλογής επενδύσεων.

Κάτι τέτοιο σχετίζεται άμεσα με τις προοπτικές χρηματοδότησης των επενδύσεων από ευρωπαϊκούς πόρους αλλά και με τη μακροχρόνια οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητά τους. Η Δυτική Μακεδονία και η Μεγαλόπολη μπορούν και πρέπει να αλλάξουν σελίδα ξεφεύγοντας από το κυνήγι των εξαιρέσεων της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής και ενεργειακής νομοθεσίας και επιλέγοντας πραγματικά βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες που τις βάζουν στην ευρωπαϊκή πρωτοπορία.

Αντιστοίχιση επενδύσεων με διαθέσιμους πόρους και οφέλη

Αναφέρεται ότι οι εμβληματικές επενδύσεις στη Δυτική Μακεδονία θα έχουν ένα συνολικό ύψος 2-2,5 δις ευρώ και θα δημιουργήσουν περίπου 5,500 μόνιμες θέσεις εργασίας (άμεσες και έμμεσες) στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Καταρχάς σημειώνεται ότι με βάση τον οδικό χάρτη μετάβασης για τη Δυτική Μακεδονία που εκπονήθηκε το 2016 από το WWF Ελλάς και το Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης), με αντίστοιχο ύψος επενδύσεων (2,35 δις) σε 12 βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες μπορούν να δημιουργηθούν περίπου 11,500 θέσεις εργασίας, πράγμα που αναδεικνύει ακόμα περισσότερο την ανάγκη μιας συνολικής ποσοτικής ανάλυσης για την επιλογή των κατάλληλων οικονομικών κλάδων, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Κατ' αντιστοιχία ο σχολιασμός αφορά και στην περίπτωση της Μεγαλόπολης.

Επιπλέον, δεν αναφέρεται το ύψος των αντίστοιχων επιδοτήσεων που θα απαιτηθούν ανά εμβληματική επένδυση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και τις υπόλοιπες πηγές χρηματοδότησης, ούτε το τμήμα των ευρωπαϊκών και εθνικών πόρων που θα διατεθούν στην Περιφέρεια για την παραγωγική ανασυγκρότησή της.

Το αποτέλεσμα είναι να μην μπορεί να αξιολογηθεί αν και ποιο περιθώριο θα υπάρχει την περίοδο 2021-2027 για άλλες επενδύσεις σε άλλους κλάδους, ούτε αν οι συγκεκριμένες επιλογές έχουν το μέγιστο δυνατό όφελος για την τοπική κοινωνία και τη βιώσιμη ανάπτυξη των δύο λιγνιτικών περιοχών. Πρέπει επομένως:

Για κάθε μία από τις επενδύσεις να υπάρχει αναφορά στον αριθμό των μόνιμων θέσεων εργασίας, της τοπικά προστιθέμενης αξίας, του συνολικού ύψους της επένδυσης και του τμήματος αυτής που θα προέλθει από τις διάφορες πηγές χρηματοδότησης.

III. Επενδυτικές επιλογές

Θέρμανση, ορυκτό αέριο και Πτολεμαΐδα 5

Μετά από μήνες συζητήσεων κεκλεισμένων των θυρών, παρουσιάζεται για πρώτη φορά επισήμως με απλό και καθαρό τρόπο η προτεινόμενη λύση για τη θέρμανση των κατοίκων των λιγνιτικών περιοχών, όπου προκρίνεται η κατ' αποκλειστικότητα χρήση ορυκτού αερίου. Καταρχάς αυτή η λύση δεν μπορεί να θεωρείται βιώσιμη σύμφωνα με τον νέο ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις βιώσιμες

επενδύσεις (Sustainable Taxonomy Regulation) καθώς το ορυκτό αέριο είναι ορυκτό καύσιμο. Κατά συνέπεια, θα υπάρξει πιθανότατα πρόβλημα με τη χρηματοδότησή της λύσης αυτής από ευρωπαϊκούς πόρους. Πέραν αυτού όμως, με δεδομένη την αύξηση της φιλοδοξίας στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο κατά τουλάχιστον 55% το 2030 σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, η χρήση του ορυκτού αερίου αναμένεται να μειωθεί μέσα στην ερχόμενη δεκαετία προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της κλιματικής αλλαγής. Σε ποια θέση θα βρεθούν οι κάτοικοι των λιγνιτικών περιοχών σε αυτή την περίπτωση και μάλιστα όταν θα απαιτηθούν επιπλέον χρήματα για την εύρεση πραγματικά βιώσιμων λύσεων για τη θέρμανσή τους μέσα στα επόμενα χρόνια;

Επιπλέον, ενώ σε άλλες πτυχές του ΣΔΑΜ φαίνεται να υπάρχει υποστηρικτική μελέτη, στο πολύ σημαντικό ζήτημα της θέρμανσης/τηλεθέρμανσης απουσιάζει η οποιαδήποτε τεχνικο-οικονομική τεκμηρίωση, πράγμα που δημιουργεί βάσιμες αμφιβολίες για την ορθότητα των επιλογών. Συγκεκριμένα:

A) Στην περίπτωση του Αμυνταίου υπάρχει ήδη σε λειτουργία μονάδα βιομάζας η οποία μόλις κατασκευάστηκε για την πλήρη κάλυψη των αναγκών τηλεθέρμανσης της πόλης και η οποία κόστισε 15 εκ. ευρώ. Για ποιο λόγο λοιπόν είναι αναγκαία η σύνδεση του Αμυνταίου με τη νέα μονάδα ορυκτού αερίου ΣΗΘΥΑ που σχεδιάζεται για την περιοχή της Καρδιάς αλλά και με τη νέα, υπό κατασκευή λιγνιτική μονάδα «Πτολεμαΐδα 5», δεδομένου μάλιστα ότι οι συνδέσεις αυτές θα κοστίσουν δεκάδες εκατομμύρια ευρώ; Σε αυτό το σχέδιο, τι θα συμβεί με τη νέα μονάδα βιομάζας; Θα απαξιωθεί σε διαφορεικό χρόνο μια επένδυση 15 εκ. ευρώ που είναι κλιματικά ουδέτερη και μπήκε σε λειτουργία πριν μερικές μόλις μέρες;

B) Η νέα μονάδα ορυκτού αερίου ΣΗΘΥΑ που σχεδιάζεται να κατασκευαστεί στη περιοχή της Καρδιάς για την κάλυψη των θερμικών αναγκών Κοζάνης, Πτολεμαΐδας και Αμυνταίου, διαστασιολογήθηκε τελικά στα 60 MWth (στο αρχικό δε σχέδιο που παρουσιάστηκε στη Δ. Μακεδονία ήταν ακόμα μικρότερη με 40 MWth). Είναι προφανές ότι αυτή η ισχύς δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες και των 3 πόλεων οπότε καθίσταται τεχνητά αναγκαία η σύνδεση του συστήματος τηλεθέρμανσης και με τη νέα υπό κατασκευή λιγνιτική μονάδα «Πτολεμαΐδα 5» με επιπλέον θερμική ισχύ 140 MWth. Ποιος ο λόγος για αυτή τη στρέβλωση τη στιγμή που δεν έχουν δαπανηθεί μέχρι αυτή τη στιγμή διόλου πόροι για την διασύνδεση της Πτολεμαΐδας 5 με κανένα σύστημα τηλεθέρμανσης καμίας πόλης;

Επιπλέον, η επιλογή αυτή θα δεσμεύσει τη χρήση της Πτολεμαΐδας 5 ως το 2028, χρονικό διάστημα κατά το οποίο θα λειτουργεί ως λιγνιτική, για συγκεκριμένο αριθμό ωρών του χρόνου με στόχο την κάλυψη των αναγκών θέρμανσης 3 πόλεων ανεξαρτήτως τιμών CO₂. Οι τελευταίες πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι θα ανέβουν κι άλλο με δεδομένη την επικείμενη αναθεώρηση της οδηγίας για το χρηματιστήριο ρύπων που θα ξεκινήσει το 2021 και θα έχει ως στόχο τη συμβολή του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΕΣΕΔΕ) στον νέο, φιλοδοξότερο στόχο μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου για το 2030. Υπενθυμίζεται ότι αυτή ακριβώς η πρακτική της δέσμευσης ωρών λειτουργίας ακριβών λιγνιτικών μονάδων για την

τηλεθέρμανση ζημίωσε πολύ τη ΔΕΗ τα προηγούμενα χρόνια καθώς μονάδες που διαφορετικά δεν θα έμπαιναν στο σύστημα λόγω υψηλού κόστους λειτουργίας αναγκάζονταν να το πράττουν αποκλειστικά και μόνο για την κάλυψη των αναγκών θέρμανσης των πόλεων στη Δ. Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη. Καθώς η ΔΕΗ βρισκόταν σε μια πολύ δυσχερή οικονομική κατάσταση, ήταν μοιραίο το επιπλέον αυτό κόστος να μετακυλίεται σε όλους τους καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας.

Επίσης, ο σχεδιασμός αυτός στην πράξη επιβάλλει την αλλαγή καυσίμου της Πτολεμαΐδας 5 μετά το 2028 καθιστώντας αδύνατη τη μετατροπή της σε μονάδα αποθήκευσης ενέργειας από ΑΠΕ, η οποία αποτελεί μια μακροχρόνια βιώσιμη επιλογή για μια μονάδα η κατασκευή της οποίας χαρακτηρίζεται πλέον ομόφωνα ως ένα ολέθριο διακομματικό λάθος. Στην περίπτωση δε που η Πτολεμαΐδα 5 μετατραπεί σε μονάδα ορυκτού αερίου, όπως προεξοφλούσε ξεκάθαρα το αρχικό σχέδιο που παρουσιάστηκε στις αρχές Σεπτεμβρίου στη Δ. Μακεδονία, πόσο συμβατή θα είναι αυτή η επιλογή με το νέο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα; Υπενθυμίζεται ότι το ΕΣΕΚ θα πρέπει να αναθεωρηθεί το αργότερο ως το 2023 για να συμβαδίσει με τους κατά πολύ φιλοδοξότερους ευρωπαϊκούς στόχους. Η προσομοίωση δε των σεναρίων που εξετάστηκαν για την Ευρώπη στην περίπτωση της Ελλάδας οδηγεί σε μερίδιο ΑΠΕ στον ηλεκτρισμό 86%-88% το 2030, μια πολύ μεγάλη αύξηση από το 61-62% του τρέχοντος ΕΣΕΚ. Με βάση τα παραπάνω που ακριβώς θα βρεθεί «ηλεκτρικός χώρος» για μια Πτολεμαΐδα 5 που θα καίει ορυκτό αέριο, με δεδομένο ότι σήμερα έχουμε 4,9 GW τέτοιων μονάδων, ενώ ήδη βρίσκεται υπό κατασκευή νέα μονάδα ορυκτού αερίου ισχύος 826 MW; Θα επαναλάβουμε τα ίδια λάθη του παρελθόντος όταν είναι νωπή η οδυνηρή ανάμνηση της εμμονής στον σχεδιασμό όχι μίας αλλά δύο νέων λιγνιτικών μονάδων (Πτολεμαΐδα 5 και Μελίτη 2) σε μια περίοδο που οι χρηματοδοτικές πηγές στέρευαν και όλοι στην Ευρώπη έσπευδαν να μειώσουν την έκθεσή τους στον «τοξικό» λιγνίτη και τον λιθάνθρακα;

Γ) Γιατί στην περίπτωση της Φλώρινας και της Μεγαλόπολης που δεν υπάρχει και δεν πρόκειται να κατασκευαστεί δίκτυο τηλεθέρμανσης δεν προωθούνται άλλες λύσεις και επιλογές για την κάλυψη των αναγκών θέρμανσης των πολιτών όπως για παράδειγμα οι αντλίες θερμότητας;

Δ) Σύμφωνα με τον προτεινόμενο σχεδιασμό θα κατασκευαστούν άμεσα νέα δίκτυα για τη μεταφορά ορυκτού αερίου τόσο στη Δυτική Μακεδονία όσο και στην Πελοπόννησο. Δεδομένου του θνησιγενούς χαρακτήρα της χρήσης του ορυκτού αερίου (ήδη πόλεις στην Ευρώπη αλλάζουν τα δίκτυά τους σε υδρογόνο την περίοδο που στην Ελλάδα συζητάμε την κατασκευή δικτύων ορυκτού αερίου), έχει προβλεφθεί ώστε οι νέοι αγωγοί μεταφοράς να μπορούν να μεταφέρουν 100% υδρογόνο στο μέλλον ή θα χρειαστεί σε μερικά χρόνια να δαπανηθούν πολλαπλάσιοι πόροι για τη μετατροπή των αγωγών ώστε να μπορούν να μεταφέρουν υδρογόνο;

Αναφέρεται χαρακτηριστικά στο Παράρτημα η «*Κατασκευή αγωγού υψηλής πίεσης για τη μεταφορά Φυσικού Αερίου στη Δυτική Μακεδονία και μελλοντική σύνδεση με παραγωγή υδρογόνου*» χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται αν το υδρογόνο θα είναι «πράσινο» και κυρίως αν ο σχεδιασμός αφορά την απλή ανάμιξη υδρογόνου με ορυκτό αέριο στο μέλλον, η οποία έχει πολύ περιορισμένες δυνατότητες στα ποσοστά του υδρογόνου που μπορεί να ενσωματώσει, ή αφορά αγωγούς που στο μέλλον θα μπορούν να μεταφέρουν 100% καθαρό υδρογόνο. Η τελευταία λύση αποτελεί την πιο

έξυπνη και μακροχρόνια βιώσιμη επιλογή η οποία μπορεί και πρέπει να γίνει σήμερα έτσι ώστε να αποφευχθεί η ανάγκη διοχέτευσης σημαντικών επιπλέον πόρων στο μέλλον για την θέρμανση των κατοίκων των λιγνιτικών περιοχών.

Τέλος πρέπει να ληφθεί υπόψη η στροφή των επενδυτικών ομίλων μακριά από το ορυκτό αέριο, με πιο προβεβλημένη την απόφαση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων για παύση των επενδύσεων σε ορυκτά καύσιμα από το τέλος του 2021, όπως αυτή ανακοινώθηκε τον περασμένο Νοέμβριο.

Με βάση τα παραπάνω, προτείνονται τα εξής:

- ***Να επανα-προσεγγιστεί το ζήτημα της κάλυψης των αναγκών θέρμανσης των λιγνιτικών περιοχών στη βάση τεχνικο-οικονομικής ανάλυσης και με γνώμονα τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των λύσεων και τη συμβατότητά τους με τους μακροχρόνιους εθνικούς και ευρωπαϊκούς στόχους μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.***
- ***Να αποδεσμευτεί η νέα λιγνιτική μονάδα «Πτολεμαΐδα 5» από την τηλεθέρμανση των λιγνιτικών περιοχών στη Δυτική Μακεδονία.***
- ***Οι αγωγοί μεταφοράς ορυκτού αερίου που σχεδιάζεται να κατασκευαστούν, να πληρούν εξ αρχής τις προδιαγραφές για μεταφορά 100% πράσινου υδρογόνου στο μέλλον.***

Αποθήκευση Ενέργειας και Υδρογόνο

Κρίνεται ως θετική η αντικατάσταση της νέας μονάδας ορυκτού αερίου 800 MW που υπήρχε στο αρχικό σχέδιο το οποίο παρουσιάστηκε στη Δ. Μακεδονία με μια μονάδα παραγωγής υδρογόνου, καθώς οι τεχνολογίες πράσινου υδρογόνου αποτελούν το μέλλον για την απανθρακοποίηση πολλών τομέων της οικονομίας σύμφωνα και με την Εθνική Μακροχρόνια Ενεργειακή Στρατηγική για το 2050. Είναι πλέον σαφές ότι δεν μπορούμε να μιλάμε για στροφή στις ΑΠΕ χωρίς να σχεδιάζουμε την αποθήκευση ενέργειας. Με βάση τις διαθέσιμες τεχνολογίες είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν οι υποδομές για την αποθήκευση της ενέργειας από ΑΠΕ, ώστε να μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος των μηδενικών εκπομπών και της απανθρακοποίησης. Σε αυτό το πλαίσιο είναι μονόδρομος να μιλάμε για πράσινο υδρογόνο. Η Δυτική Μακεδονία μπορεί και πρέπει να είναι ανάμεσα στις πρωτοπόρες περιφέρειες της Ευρώπης στην ανάπτυξη παραγωγής πράσινου υδρογόνου. Η κρίσιμη πληροφορία όμως που δεν αποσαφηνίζεται είναι ποια θα είναι η πηγή παραγωγής του υδρογόνου. Με δεδομένη την εγκατάσταση ως το 2024 φωτοβολταϊκών πάρκων συνολικής ισχύος 2 GW στη Δυτική Μακεδονία είναι απολύτως λογικό η παραγωγή υδρογόνου να προέρχεται από τμήμα της παραγόμενης καθαρής ενέργειας από τα φωτοβολταϊκά και επομένως το υδρογόνο να είναι όντως πράσινο. Στερείται άλλωστε λογικής στην Ελλάδα να επενδύσουμε στην ανάπτυξη τεχνολογιών παραγωγής υδρογόνου από ορυκτά καύσιμα τη στιγμή που αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε στο σημείο μηδέν, το ορυκτό αέριο είναι εισαγόμενο, το συγκριτικό μας

πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ είναι οι ΑΠΕ και η βασική επιδίωξη της πρόσφατα ανακοινωθείσας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής υδρογόνου είναι η γρήγορη ανάπτυξη τεχνολογιών παραγωγής καθαρού, πράσινου υδρογόνου που προέρχεται από ΑΠΕ (40 GW ως το 2030). Με βάση τα παραπάνω προτείνεται:

Να αποσαφηνιστεί ότι το υδρογόνο στην εμβληματική επένδυση νέας μονάδας στη Δυτική Μακεδονία, θα παράγεται από ηλεκτρόλυση νερού με τη χρήση ηλεκτρισμού που θα προέρχεται από ΑΠΕ.

Μετατροπή λιγνιτικών μονάδων σε μονάδες αποθήκευσης ενέργειας

Απουσιάζουν από το ΣΔΑΜ επενδύσεις σε τεχνολογίες αποθήκευσης ενέργειας οι οποίες θα είναι σε θέση να αξιοποιήσουν τους εξαιρετικά καταρτισμένους εργαζομένους της ΔΕΗ και τις υφιστάμενες λιγνιτικές μονάδες μετατρέποντας τις σε μονάδες αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας προερχόμενης από ΑΠΕ με τη μορφή θερμότητας. Υπάρχει ήδη η τεχνολογία θερμικής αποθήκευσης σε τηκόμενα άλατα υψηλής θερμοχωρητικότητας (molten salts) η οποία χρησιμοποιείται χρόνια σε συνδυασμό με ηλιοθερμικά συστήματα (CSP). Η Γερμανική RWE μάλιστα σε συνεργασία με την DLR διαμορφώνουν τέτοια συστήματα σε συνδυασμό με λιγνιτικές μονάδες της RWE με σκοπό τη μετατροπή τους. Επιπλέον η Siemens-Gamesa αναπτύσσει τα τελευταία χρόνια τεχνολογία θερμικής αποθήκευσης με χρήση ηφαιστειακών πετρών. Οι τεχνολογίες αυτές συνδυάζουν πολλά πλεονεκτήματα, όπως η επανάχρηση υφιστάμενων ενεργειακών υποδομών και δικτύων, η διατήρηση θέσεων εργασίας στους πρώην λιγνιτικούς σταθμούς, η παροχή εντελώς απαραίτητων υπηρεσιών αποθήκευσης στο δίκτυο σε βάθος χρόνου. Οι προοπτικές δε της ανάπτυξης τέτοιων συστημάτων είναι πολύ σημαντικές καθώς αυτή τη στιγμή υπάρχουν σε ολόκληρη την Ευρώπη 93 GW ισχύος ατμοηλεκτρικών μονάδων λιγνίτη ή λιθάνθρακα που είτε έχουν αποσυρθεί είτε θα αποσυρθούν τα αμέσως επόμενα χρόνια, ενώ ως το 2030 προεξοφλείται η απόσυρση του μεγαλύτερου μέρους της εναπομείνουσας ισχύος μονάδων λιγνίτη ή λιθάνθρακα 118 GW. Με δεδομένο το ενδιαφέρον της RWE για φωτοβολταϊκά στη Δ. Μακεδονία, είναι ευκαιρία να εδραιωθεί και μία συνεργασία στο πεδίο της αποθήκευσης ενέργειας. Επιπλέον τέτοιου είδους δυνατότητες αναγνωρίζονται και από τη μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας, την οποία το ΣΔΑΜ έχει λάβει υπόψη του. Συνεπώς προτείνεται:

Η συνεργασία που φαίνεται να υπάρχει με την RWE στα φωτοβολταϊκά να επεκταθεί και στη μετατροπή λιγνιτικών μονάδων σε μονάδες αποθήκευσης καθαρής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και να διερευνηθεί η συνεργασία με άλλες εταιρίες που εργάζονται με τεχνολογίες θερμικής αποθήκευσης ενέργειας προερχόμενης από ΑΠΕ.

Εξοικονόμηση Ενέργειας

Η μοναδική αναφορά στο ΣΔΑΜ σε επενδύσεις εξοικονόμησης ενέργειας γίνεται στο πλαίσιο του νέου προγράμματος «Εξοικονομώ κι Αυτονομώ» συνολικού ύψους 850 εκ. ευρώ για όλη τη χώρα και το μόνο μέτρο που προβλέπεται είναι η προσαύξηση της επιχορήγησης κατά 10% για τους

πολίτες των λιγνιτικών περιοχών. Με βάση τις προβλέψεις που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι το ποσοστό του πόρου αυτού που θα κατευθυνθεί στη Δυτική Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη θα είναι γύρω στο 12%, το οποίο σημαίνει ότι για ολόκληρο τον πυλώνα της εξοικονόμησης ενέργειας το ποσό που θα διατεθεί και τις 2 περιοχές θα είναι μόλις 90εκ. ευρώ.

Κάτι τέτοιο όμως αποτελεί τεράστια υπο-αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα έργα εξοικονόμησης ενέργειας για δημιουργία θέσεων εργασίας αλλά και τοπικά προστιθέμενης αξίας. Σύμφωνα με τα Πιστοποιητικά Ενεργειακής Απόδοσης (ΠΕΑ) της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, ποσοστό 38,2% από τις 14.272 κατοικίες που έχουν ΠΕΑ, βρίσκονται στη χειρότερη ενεργειακή κλάση Η, πράγμα που αποτελεί ένδειξη των τεράστιων περιθωρίων εξοικονόμησης ενέργειας στη Δυτική Μακεδονία. Επιπλέον, με βάση τα στοιχεία του ΥΠΕΝ για το «Εξοικονόμηση κατ' οίκον» συνολικού ύψους 550εκ ευρώ, δημιουργήθηκαν σωρευτικά περίπου 10.000 θέσεις εργασίας σε όλη τη χώρα, ενώ σύμφωνα με μελέτες περισσότερο από 40% των επενδύσεων εξοικονόμησης ενέργειας αποτελεί δύναμη τοπικά προστιθέμενη αξία. Παράλληλα, αναλύσεις δείχνουν ότι οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την εξοικονόμηση ενέργειας έχουν υψηλούς πολλαπλασιαστές για δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας και σε άλλους κλάδους της τοπικής οικονομίας.

Σε αντίθεση με νέες μονάδες ορυκτών καυσίμων, τα έργα εξοικονόμησης ενέργειας είναι απολύτως συμβατά τόσο με τον ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις βιώσιμες επενδύσεις που θα διέπει τις χρηματοδοτήσεις των ευρωπαϊκών πόρων, όσο και με τον Κανονισμό για το εξειδικευμένο Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, πράγμα που συνεπάγεται ότι η έγκριση από την ΕΕ κονδυλίων για τέτοιου είδους έργα θα είναι απρόσκοπτη. Επίσης, τέτοια έργα προκρίνονται και από το Ταμείο Ανάκαμψης. Επιπρόσθετα οφέλη από την επιπλέον ενίσχυση της εξοικονόμησης ενέργειας, ειδικά στη Δυτική Μακεδονία, είναι η συμβολή της Περιφέρειας στην επίτευξη του αντίστοιχου εθνικού στόχου εξοικονόμησης ενέργειας για το 2030, ενώ σε τοπικό επίπεδο αναμένεται μεγάλη μείωση του κόστους θέρμανσης των κατοικιών ανεξαρτήτως τεχνολογίας, και ταυτόχρονης καταπολέμησης της ενεργειακής φτώχειας.

Κατά συνέπεια, πέρα από την ενίσχυση κατά 10% του ποσοστού επιχορήγησης το ΣΔΑΜ προτείνεται και:

Να υπάρξει σημαντική αύξηση του απόλυτου ποσού που προορίζεται για την εξοικονόμηση ενέργειας στις λιγνιτικές περιοχές, πράγμα που εύκολα θα μπορούσε να καταχωρηθεί ως ένας «εμβληματικός» στόχος κατά την προγραμματική περίοδο 2021-27.

Μεγάλες επενδύσεις vs μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Το ΣΔΑΜ εστιάζει μόνο σε επενδύσεις μεγάλης κλίμακας (πχ φωτοβολταϊκά πάρκα ισχύος 2,55 GW) χωρίς να προωθεί τις μικρότερης κλίμακας επενδύσεις. Οι τελευταίες όμως είναι πιο αποτελεσματικές στην εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών στην μετάβαση της περιοχής τους στη μεταλιγνιτική περίοδο, πράγμα που σύμφωνα με τα καλά παραδείγματα μετάβασης στην Ευρώπη

συμβάλλει στην επιτυχή υλοποίηση της μετάβασης. Δεν είναι άλλωστε διόλου τυχαίο το γεγονός ότι ο Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης θέτει σαν προτεραιότητα την ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων με τους πόρους του Ταμείου (“παραγωγικές επενδύσεις σε ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων των νεοφυών επιχειρήσεων, που οδηγούν σε οικονομική διαφοροποίηση και μετατροπή”). Μάλιστα ο ίδιος Κανονισμός θέτει περιορισμούς και προϋποθέσεις για τη στήριξη των μεγάλων επιχειρήσεων αναφέροντας χαρακτηριστικά: «όταν παρέχεται στήριξη για παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις εκτός των ΜΜΕ, (πρέπει να περιλαμβάνεται) εξαντλητικός κατάλογος των εν λόγω πράξεων και επιχειρήσεων και αιτιολόγηση της αναγκαιότητας αυτής της στήριξης με μελέτη αποκλίσεων στην οποία θα πρέπει να καταδεικνύεται ότι, αν δεν γίνει η επένδυση, ο αριθμός των θέσεων εργασίας που αναμένεται να απολεσθούν θα υπερβεί τον αριθμό των θέσεων εργασίας που αναμένεται να δημιουργηθούν». Η προαναφερθείσα έμφαση στις ΜΜΕ από τον Κανονισμό για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης όμως δεν αντικατοπτρίζεται στο ΣΔΑΜ. Είναι λοιπόν σημαντικό να γίνουν διορθωτικές κινήσεις προς την κατεύθυνση **ενίσχυσης ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται σε βιώσιμους οικονομικούς κλάδους με επιπλέον πόρους και κίνητρα**. Επίσης πρέπει να τηρούνται όλες οι προϋποθέσεις επιλεξιμότητας μεγάλων επιχειρήσεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, πράγμα που δεν είναι σαφές από την παρουσίαση του ΣΔΑΜ.

Ενεργειακές κοινότητες

Στο ίδιο πλαίσιο προώθησης μόνο μεγάλων επενδύσεων απουσιάζει από το ΣΔΑΜ οποιαδήποτε αναφορά στις ενεργειακές κοινότητες, οι οποίες είναι σε θέση να μεγιστοποιήσουν το όφελος της ενεργειακής μετάβασης για τις τοπικές κοινωνίες των λιγνιτικών περιοχών. Αυτή η έλλειψη δημιουργεί καχυποψία και οδηγεί την τοπική κοινωνία απέναντι στις μεγάλες επενδύσεις ΑΠΕ καθώς αυτές θα αξιοποιήσουν γη που θα έπρεπε να επιστραφεί από τη ΔΕΗ στις τοπικές κοινωνίες. Κατά τα πρότυπα αντίστοιχων συνεργασιών που συνάπτονται εδώ και πολλά χρόνια σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει λοιπόν:

Να ζητηθεί από τις μεγάλες ενεργειακές εταιρίες που θα επενδύσουν στην περιοχή σε καθαρές τεχνολογίες να μετοχοποιήσουν ένα τμήμα της αρχικής επένδυσης και να το διαθέσουν προς αγορά από ενεργειακές κοινότητες που θα δημιουργήσουν οι τοπικές κοινωνίες, απολαμβάνοντας έτσι τα αναλογικά με την επένδυσή τους οικονομικά οφέλη.

Επιπλέον, θα πρέπει:

Να δεσμευτούν διακριτοί πόροι για την ενίσχυση των ενεργειακών κοινοτήτων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που στοχεύουν στην ανάπτυξη των ΑΠΕ, την εγκατάσταση βιώσιμων τεχνολογιών θέρμανσης και ψύξης (πχ αντλίες θερμότητας) και έργων εξοικονόμησης ενέργειας για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.

Βιομηχανική κληρονομιά

Παρά το ότι στο ΣΔΑΜ περιλαμβάνονται διάφορες επενδύσεις που σχετίζονται με την αξιοποίηση της φυσικής ή/και πολιτιστικής κληρονομιάς των δύο περιοχών, απουσιάζει η δυνατότητα αξιοποίησης της πλούσιας βιομηχανικής κληρονομιάς τους κατά τα πρότυπα άλλων αντίστοιχων πρώην εξορυκτικών περιφερειών στην Ευρώπη (για παράδειγμα στην περιοχή του Ruhr της Γερμανίας) που συγκεντρώνουν χιλιάδες τουρίστες κάθε χρόνο. Τέτοιες επενδύσεις αφορούν τόσο στην αξιοποίηση και προβολή των ίδιων των εγκαταστάσεων όσο και στην καταγραφή και παρουσίαση τεχνολογικών εξελίξεων και τη σύνδεση τους με την ιστορία της περιοχής και της χώρας. Προτείνεται λοιπόν:

Να διοχετευτούν πόροι για την αξιοποίηση της βιομηχανικής κληρονομιάς των λιγνιτικών περιφερειών της Ελλάδας με στόχο την ενίσχυση του τουρισμού.